

AYOLLARGA NISBATAN ZO'LLANILADIGAN ZO'RAVONLIKLAR.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12823979>

Namuratova Madinabonu Ulug'bek-qizi

O'ZMU Jizzax filiali psixologiya fakulteti 2-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Ayollarga nisbatan zo'rvonlik dunyodagi eng keng tarqalgan inson huquqlari buzilishidan biri bo'lib, har kuni, ko'p marta, dunyoning har bir burchagida sodir bo'ladi. Bu ayollar va qizlarga qisqa va uzoq muddatli jiddiy jismoniy, iqtisodiy va psixologik oqibatlarga olib keladi, ularning jamiyat hayotida to'liq va teng ishtirok etishiga to'sqinlik qiladi.

Kalit so'zlar

femitsid, intim, ekspluatatsiya, selektiv abort, gender, global, tazyiq, jinoyat, qonun, zo'rvonlik.

АННОТАЦИЯ

насилие в отношении женщин является одним из самых распространенных нарушений прав человека в мире, и оно происходит каждый день, много раз, в каждом уголке мира. Оно вызывает краткосрочные и долгосрочные серьезные физические, экономические и психологические последствия для женщин и девочек, препятствуя их полному и равноправному участию в жизни общества.

Ключевые слова

фемисид, интим, эксплуатация, селективный аборт, насилие, пол, глобальный, угнетение, преступность, закон.

ABSTRACT

violence against women is one of the most common human rights violations in the world, and it happens every day, many times, in every corner of the world. It causes short-term and long-term serious physical, economic and psychological consequences for women and girls, preventing their full and equal participation in society.

Key words

femicide, intimate, exploitation, selective abortion, violence, gender, global, oppression, crime, law.

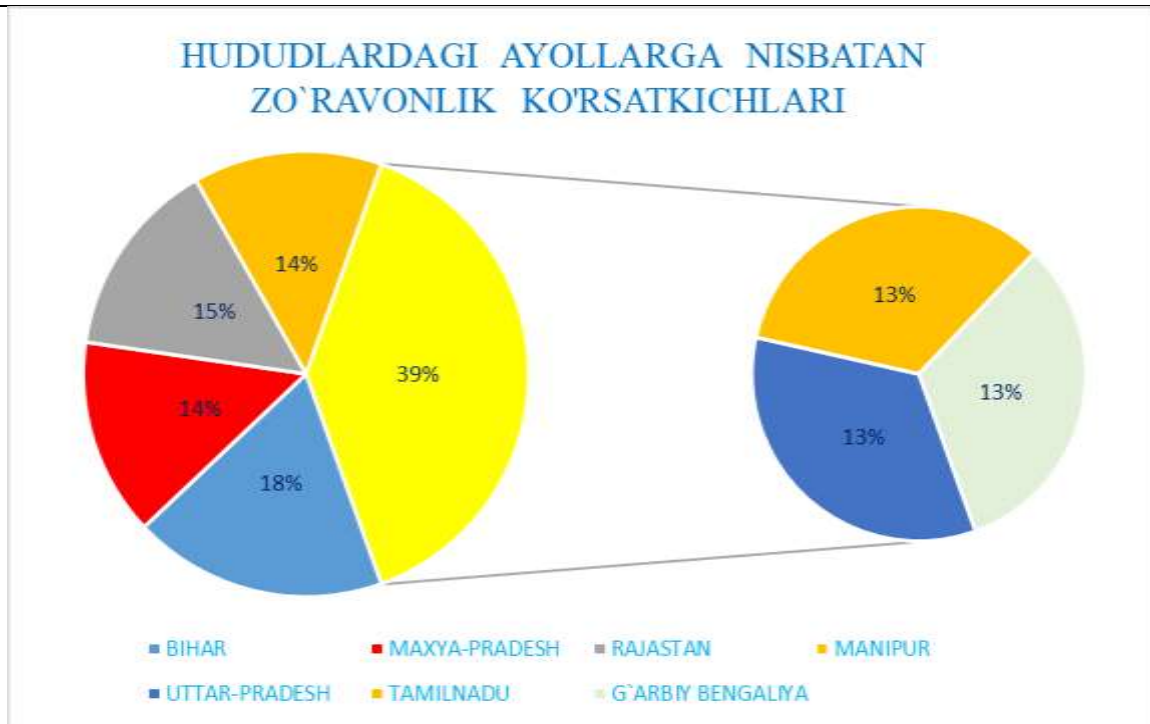

Ayollarga nisbatan zo'ra vonlik - qadimiy hodisa. Ayollar har doim zaif, kuchsiz va ekspluatatsiya qilinadigan holatda deb fikr yuritishgan. Zo'ra vonlik uzoq vaqtdan beri ayollar bilan sodir bo'ladigan narsa sifatida qabul qilingan. Madaniy urf-odatlar, diniy urf-odatlar, iqtisodiy va siyosiy sharoitlar oiladagi zo'ra vonlikni qo'zg'atish va davom ettirish uchun birinchi o'rinni egallashi mumkin, ammo oxir-oqibat zo'ra vonlik harakatini sodir etish shaxsning turli xil variantlardan birini tanlashidir. Oiladagi zo'ra vonlik ayollarga nisbatan zo'ra vonlikning eng keng tarqalgan shakli hisoblanadi. Bu ayol homilaning jinsiy selektiv abortidan tortib, o'z joniga qasd qilish va zo'ra vonlikgacha bo'lgan hayot davomida ayollarga ta'sir qiladi va bu ma'lum darajada dunyodagi har bir jamiyatda namoyon bo'ladi.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, yaqin sherigi tomonidan jismoniy yoki jinsiy zo'ra vonlik yoki ikkalasini ham boshdan kechirgan ayollar ulushi 15% dan 71% gacha, aksariyati esa 29% dan 62% gacha ekanligi aniqlandi. 2005-2006 yillar davomida 29 shtatda o'tkazilgan Hindistonning Milliy Oila salomatligi tadqiqoti-III shuni ko'rsatdiki, turmushga chiqqan ayollarning katta qismi hayotlarining bir necha davrida erlari tomonidan jismoniy yoki jinsiy zo'ra vonlikka uchragan.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, mamlakat bo'ylab ayollarning 37,2 foizi turmush qurgandan keyin "zo'ra vonlikka duchor bo'lgan". Bihar eng ko'p zo'ra vonlik qo'llanilgan joy deb topildi, turmush qurgan ayollarga nisbatan zo'ra vonlik darajasi 59 foizini tashkil qiladi.

Ajablanarlisi shundaki, bu hodisalarning 63 foizi shtatning eng qoloq qishloqlarida emas, balki shahar oilalarida qayd etilgan. Undan keyingi o'rinlarni Madhya-Pradesh (45,8%), Rajasthan (46,3%), Manipur (43,9%), Uttar-Pradesh (42,4%), Tamilnadu (41,9%) va G'arbiy Bengaliya (40,3%) egallagan. Ayollarga nisbatan zo'ra vonlik tendentsiyasi yaqinda Hindistonning Jinoyatlarni qayd etish milliy byurosi (NCRB) tomonidan ta'kidlangan bo'lib, uning ta'kidlashicha, 2000 yilda har kuni o'rtacha 125 ayol oiladagi zo'ra vonlikka duch kelgan bo'lsa, 2005yilda bu ko'rsatkich 160 tani tashkil etgan.

Yaqinda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Aholishunoslik jamg'armasi hisobotida, shuningdek, Hindistonda turmushga chiqqan ayollarning uchdan ikki qismi oiladagi zo'rvonlik qurboni bo'lganini ko'rsatdi. Hindistondagi zo'rvonlik 15 yoshdan 44 yoshgacha bo'lgan ayollarning ko'p sonini o'ldiradi va nogiron bo'lib qolishiga sababchi bo'ladi. Oilalar ichidagi zo'rvonlik sanoati rivojlangan va sanoati endi rivojlanib kelayotgan mamlakatlarda bu global mavzu bo'lib qolayotganini hisobga olsak, hatto bu xavotirli raqamlar ham sezilarli darajada past baholanishi mumkin.

Zo'rvonlikning ham hozirgi kunda bir qancha turlari mavjud. Bunga misollarni keltirib o'tish lozim bo'ladi. Femitsid ayol yoki qizni ayol yoki qiz bo'lgani uchun qasddan o'ldirishdir. Qotillikning gender bilan bog'liq motivlari gender rollari, ayollar va qizlarga nisbatan kamsitish, jamiyatda ayollar va erkaklar o'rtasidagi tengsiz kuch munosabatlarigacha bo'lishi mumkin.

Intim sheriklar bilan zo'rvonlik: intim sherigiga nisbatan zo'rvonlik intim hamkor yoki sobiq hamkorning jismoniy, jinsiy yoki psixologik zarar keltiradigan xatti-harakati, jumladan, jismoniy tajovuz, jinsiy majburlash, psixologik zo'rvonlik va xatti-harakatlarni nazorat qilishni anglatadi. Bu dunyo miqyosida ayollar tomonidan boshdan kechiriladigan eng keng tarqalgan zo'rvonlik shakllaridan biridir.

Intim sherikning zo'rvonligi oiladagi zo'rvonlikning ko'rinishlaridan biridir. Oiladagi zo'rvonlik - bu shaxsiy, maishiy sohada, odatda qon yoki yaqinlik orqali bog'liq bo'lgan shaxslar o'rtasida sodir bo'ladigan zo'rvonlik. Oiladagi zo'rvonlik faqat ayollarga taalluqli emas, masalan, oilada bolalar va qariyalarga nisbatan

zo'ravonlik ham kiradi. Intim sherigiga nisbatan zo'ravonlikka shapaloq urish, bo'g'ish yoki kuydirish kabi jismoniy zo'ravonlik, jinsiy zo'ravonlik, shu jumladan, turmush o'rtog'ini zo'rlash, qo'rqitish yoki majburan izolyatsiya qilish orqali qo'rquv kabi psixologik zo'ravonlik va moliyaviy resurslar ustidan to'liq nazoratni ushlab turish, pulga kirishni to'xtatish orqali iqtisodiy zo'ravonlik kiradi.

Jinsiy zo'ravonlik - bu kimgadir yuklangan har qanday zararli yoki istalmagan jinsiy xatti-harakatlardir. Bu shahvoniy jinsiy aloqa qilish, jinsiy harakatlarga majburlash, ayol bilan uning roziligisiz jinsiy aloqada bo'lishga urinish yoki tugallangan jinsiy harakatlar, jinsiy zo'ravonlik, og'zaki tahqirlash, tahdid, ta'sir qilish, istalmagan teginish, yaqin jinsiy zo'ravonlik quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin: boshqa odamni chimchilash, silash, ishqalash yoki qasddan boshqa odamga nisbatan qo'pol munosabatda bo'lish, odamdan qayta-qayta uchrashishni so'rash yoki jinsiy aloqa qilishni so'rash, tashqi ko'rinish, kiyim yoki tana a'zolari haqida jinsiy fikr bildirish va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Ayollarni uydagi zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risidagi qonun, 2005 yildagi qonunga ko'ra, zarar yetkazadigan yoki shikast yetkazadigan yoki zarar yetkazishi mumkin bo'lgan har qanday xatti-harakatlar, harakatsizlik qonun tomonidan oilaviy zo'ravonlik deb hisoblanadi. Hatto bitta harakatsizlik yoki jinoyat oiladagi zo'ravonlikni tashkil etishi mumkin - boshqacha aytganda, ayollar sudga murojaat qilishdan oldin uzoq vaqt zo'ravonlikka duchor bo'lishlari shart emas. Qonun bolalarni ham qamrab oladi. Oiladagi zo'ravonlik erkaklar va ayollar tomonidan sodir etiladi. Biroq, ko'pincha qurbonlar ayollardir, ayniqsa mamlakatimizda.

Hatto Amerika Qo'shma Shtatlarida ham ayollar tomonidan sodir etilgan barcha zo'ravonlik jinoyatlarining 85% erkaklar tomonidan sodir etilgan zo'ravonlik jinoyatlarining 3% ga nisbatan intim sheriklar tomonidan sodir etilgan zo'ravonlik holatlari ekanligi xabar qilingan.

O'zbekiston Respublikasida ham bunday holatlarni oldini olish uchun ko'plab chora-tadbirlar ko'rilmog'da. Hamda asosan bunday ko'ngilsiz hodisalarni qisqartirish maqsadida turli qonunlar ham qabul qilingan.

O'zbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo'lib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy va ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, qonun oldida tengdirlar (18-modda).

-Har kim erkinlik va shaxsiy daxlsizlik huquqiga ega. Hech kim qonunga asoslanmagan holda hibsga olinishi yoki qamoqda saqlanishi mumkin emas (25-modda).

-Har kim o'z sha'ni va obro'siga qilingan tajovuzlardan, shaxsiy hayotiga aralashishdan himoyalaniish va turar joyi daxlsizligi huquqiga ega. (27-modda).

-Har bir shaxsga o'z huquq va erkinliklarini sud orqali himoya qilish, davlat organlari, mansabdor shaxslar, jamoat birlashmalarining g'ayriqonuniy xatti-harakatlari ustidan sudga shikoyat qilish huquqi kafolatlanadi (44-modda).

-Ayollar va erkaklar teng huquqlidirlar (46-modda).

Xulosa sifatida tazyiq va zo'ravonlikka uchragan ayollarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xalqaro tajribani o'rganish barcha davlatlar uchun yanada ko'proq samaradorlikka olib keladi. Bunga asosan quyidagilarni misol qilish mumkin:

- Milliy qonunchilikka "oilaviy zo'ravonlik" tushunchasini kiritish. Jinoyat huquqida oilaviy zo'ravonlikni alohida jinoyat sifatida tasniflash;

-Reabilitatsiya qilish markazlarining faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida ijtimoiy aksiyalar, targ'ibot tadbirlarini o'tkazish;

- Tazyiq va zo'ravonlik holatlarida xotin-qizlarning murojaat qilishi mumkin bo'lgan davlat va nodavlat tashkilotlari (kasalxonalar, ichki ishlar organlari, reabilitatsiya markazlari, prokuratura, sud, NNT va boshqalar)ning manzili va telefon raqamlari, yordam berish shaklining yagona reestrini shakllantirish, internetda ochiq ma'lumot sifatida joylashtirish;

- Ayollarni reabilitatsiya qilish va moslashtirish bo'yicha markazlarning internet saytini tashkil qilish, zo'ravonlikka uchragan ayollarning onlayn murojaat qilishi va ularni tegishli davlat idoralari, xizmatlariga onlayn yo'naltirish imkoniyatini yaratish;

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR :

1. World Health Organization. (2021). Violence against women prevalence estimates, 2018: global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women. World Health Organization.

2. United Nations Economic and Social Affairs (2015). The World's Women 2015, Trends and Statistics, p. 159.

3. "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi O'zRQ-561-sonli Qonun. 02.09.2019. (<https://lex.uz/docs/-4494709>)

4. <https://moiti.uz/oz/services/library> Не можете найти то, что вам нужно? Попробуйте сервис подбора литературы.

5. Бозорова О., & Ялилов Н. (2022). Jamiyatda xotin-qizlarning zo'ravonlik jinoyati jabrlanuvchisi bo'lib qolishining oldini olish masalalari. Вопросы совершенствования механизмов противодействия коррупционным рискам в сфере государственного управления, 1(01), 117-121. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/issues-improving/article/view/12630>

6. Samatova, N. va Abdurasulova, S. (2024). AGRISSIV XATTI-HARAKATLAR VA MAKTABLARDAGI ZO 'RAVONLIK. *Xalqaro ilmiy va amaliy tadqiqotlar jurnali* , 1 (3), 300-303.
7. Samatova, N. (2024). OILADA ZO'RAVONLIK. *Xalqaro ilmiy va amaliy tadqiqotlar jurnali* , 1 (3), 356-358.
8. Samatova, N. va Sufxiddinov, S. (2024). TAFAKKURNING BILISH JARAYONLARI TIZIMIDAGI O 'RNI. *Xalqaro ilmiy va amaliy tadqiqotlar jurnali* , 1 (3), 296-300.
9. Davlataliyevna, S. N. (2022). Umumiy psixologiya va turli xil usullar amaliyotlar. *Ilmiy impuls* , 1 (5), 820-822.
10. Davlataliyevna, S. N., & Ulug'bekovna, N. M. (2024). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR XOTIRASINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY OMILLARI. *IMRAS* , 7 (6), 95-97.
11. Nigora, S., Ilmira, Y., & Zulxumor, X. (2023). TORTINCHOQLIK VA UNING PSIXOLOGIK SABABLARI. *Zamonaviy ilmiy va texnik tadqiqotlar xalqaro jurnali* , 323-326.
12. Nigora, S. va Munisa, O. K. (2023). SHAXSLARARO MULOQOTDA UCHRAYDIGAN QIYINCHILIKLAR. *Zamonaviy ilmiy va texnik tadqiqotlar xalqaro jurnali* , 327-330.
13. Nigora, S., Go'zal, Q., & Shoxista, Z. (2023). O 'SMIR QIZLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHDA OILANING ROLI. *Zamonaviy ilmiy va texnik tadqiqotlar xalqaro jurnali* , 330-333.
14. Davlataliyevna, S. N. (2022). Psixologiya va uning tamoyillari. *Ilmiy impuls* , 1 (5), 823-826.
15. Davlataliyevna, S. N., & Ulug'bekovna, N. M. (2024). XULQ-XULQ VA FAOLIYAT MOTIVATINI NAZARIY O'RGANISH. *Xalqaro ta'lim, ijtimoiy va gumanitar fanlar jurnali* , 12 (6), 534-538.
16. Davlataliyevna, S. N., & Ulug'bekovna, N. M. (2024). INSON PSIXOLOGIYASI VA UNING ETNIK JAMIYATDAGI O'RNI. *Efiopiya xalqaro multidisipliner tadqiqotlar jurnali* , 11 (06), 36-39.
17. Samatova, N. va Abdurasulova, S. (2023). Pedagogik muloqotda psixologik aloqa va shaxslararo konflikt. *Kompyuter fanlari va muhandislik texnologiyalari* , 1 (1), 433-434.
18. Samatova, N. va Subxiddinov, S. (2023). O'z-o'zini imidji va shaxsiy o'zini o'zi qadrlash muammosi. *Kompyuter fanlari va muhandislik texnologiyalari* , 1 (1), 435-437.
19. Samatova, N. va Namuratova, M. (2023). Psixologiyada shaxsiy muammosi. *Kompyuter fanlari va muhandislik texnologiyalari* , 1 (2), 408-413.

20. Rixsiyeva, M., & Samatova, N. (2020). HUMAN PSYCHOLOGY AND ITS ROLE IN ETHNIC SOCIETY. *www.conferencepublication.com*, 12.
21. <https://www.gender.go.jp/policy/no-violence/e-vaw/law/pdf/nichiei.pdf>
22. PENAL CODE 1871 <https://sso.agc.gov.sg/act/pc-1871>
23. <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757-781-799/de>